

ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ

(BM Genel Kurulunun 20/11/1989 tarih ve 44/25 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 02/09/1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir)¹

BAŞLANGIÇ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Şartında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan sahip olduğu insan onuru ve eşit ve

¹ “Çocuk Hakları Sözleşmesi” (“ÇHS”) (“*Convention on the Rights of Child*”), Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 20/11/1989 tarih ve 44/25 sayılı kararıyla kabul edilerek imza, onay ve katılıma açılmış ve 02/09/1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye “ÇHS”ni 14/09/1990 tarihinde imzalamıştır. Bunun ardından, 09/12/1994 tarih ve 4058 sayılı “Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun” çıkarılmıştır, (RG, 11/12/1994, s.22138). Bakanlar Kurulunun 23/12/1994 tarih ve 94/6423 sayılı Kararı ile, Sözleşmenin çekinceyle onaylanması kararlaştırılmıştır, (RG, 27/01/1995, s.22184). Bakanlar Kurulunun anılan Kararının yayımlandığı Resmi Gazetede Sözleşmenin Türkçe resmi çevirisi ve İngilizce metinleri yayımlanmıştır. Türkiye, bu Sözleşmenin onay belgesini 04/04/1995 tarihinde depo etmiş ve bu Sözleşme Türkiye bakımından 04/05/1995 tarihinden itibaren yürürlük kazanmıştır.

“ÇHS”nin daha önce tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisi ile İngilizce orijinal metni şu derlemede yayımlanmıştır: Mehmet Semih Gemalmaz, **İnsan Hakları Belgeleri/Human Rights Instruments/Cilt V**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, sf.175-223 (Türkçe), sf.549-578 (İngilizce). Daha yakın tarihli olarak bkz., Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Usul Hukuku Mevzuatı: 1. Kitap (Açıklamalı – Karşılaştırmalı) Birleşmiş Milletler Belgeleri**, Legal Yayıncılık, İstanbul, Mart 2006, sf.493-515.

“ÇHS” hakkında bilgi ve değerlendirme için bkz., Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, Legal Yay, İstanbul, Ekim 2007 (Genişletilmiş 6. baskı), sf.594-629.

© Mehmet Semih Gemalmaz, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri – II. Cilt/Uluslararası Sistemler, İstanbul, Legal, 2010, s. 593-627.

devredilmez haklarını tanımanın, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğu değerlendirilmesini yaparak,

Birleşmiş Milletler halklarının, Birleşmiş Milletler Şartında, temel insan haklarına ve kişi olarak bireyin onuruna ve değerine olan inançlarını yeniden teyit etmiş bulduklarını, ve daha geniş bir özgürlük içinde sosyal ilerlemeyi ve daha iyi düzeyde yaşama standartlarını sağlamak/(geliştirmek) konusunda kararlı olduklarını akılda tutarak,

Birleşmiş Milletlerin, Evrensel İnsan Hakları Bildirisinde² ve “Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinde”³ düzenlenen

² “ÇHS”nin Başlangıç bölümünün üçüncü paragrafında göndermesi yapılan “Evrensel İnsan Hakları Bildirisi” (“EİHB”) (“*Universal Declaration of Human Rights*”), BM Genel Kurulunun 10/12/1948 tarih ve 217 A (III) sayılı kararıyla kabul ve ilan edilmiştir “EİHB”nin tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisine bu derlemede yer verilmiştir.

³ “ÇHS”nin Başlangıç bölümünün üçüncü paragrafında geçen “*International Covenants on Human Rights*” ibaresi, BM “MSHS” (“*International Covenant on Civil and Political Rights*”) ile “ESKHS”nin (“*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*”) her ikisini birden kastettiğinden, anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla “Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi” şeklinde çevirdik. Her iki Sözleşmenin başlığındaki terimin “*Convention*” değil, “*Covenant*” olduğuna dikkati çekelim. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku doktrininde de “*International Covenants on Human Rights*” ibaresi bu iki sözleşmeyi belirtmek üzere kullanılmaktadır. Başka deyişle, bu terimlerle anlatılmak istenen, genel olarak, BM’nin insan haklarına ilişkin sözleşmeleri değil ve fakat spesifik olarak belirttiğimiz iki sözleşmedir. Dolayısıyla anılan ibarenin doğru anlaşılmasını sağlamak için, burada verdiğimiz şekilde bir açıklama getirilmesi yahut da çevirinin anılan sözleşmelerin tam adlarının verilmesi yoluyla yapılması zorunlu gözükmektedir. Ekleyelim ki, anılan ibare başka belgelerde de geçmektedir. Örnek olsun, 18/12/1979 tarihli “**Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi**”nin Başlangıç bölümünün üçüncü paragrafında, 06/10/1999 tarihli “**Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesinin Seçmeli Protokolü**”nün Başlangıç bölümünün üçüncü paragrafında, 10/12/2008 tarihli “**Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin Seçmeli Protokolü**”nün Başlangıç bölümünün üçüncü paragrafında yahut 07/11/1967 tarihli “**Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Bildirisi**”nin Başlangıç bölümünün dördüncü paragrafında, 25/11/1981 tarihli “**Din ya da İnanca Dayanan Her Biçimiyle Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Ortadan**

haklardan ve özgürlüklerden herkesin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum yahut başka statüler gibi herhangi bir türdeki farklılık gözetilmeksizin sahip olduklarını ilan etmiş ve bu hususta anlaşmış olduklarını kabul ederek,

Birleşmiş Milletlerin, Evrensel İnsan Hakları Bildirisinde çocukların özel bakım ve yardıma hak sahibi olduğunun ilan ettiğini yeniden hatırlatarak,

Toplumun temel birimi ve toplumun tüm üyelerinin ve bilhassa çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal bir ortam olarak ailenin, toplum içinde kendisine yüklenen sorumlulukları eksiksiz şekilde yerine getirebilmesi için gerekli korumayı ve yardım görmesinin zorunlu olduğundan emin olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu şekilde gelişebilmesi için, mutluluk, sevgi ve anlayış ortamı içindeki bir aile çevresi içinde yetişmesinin gerekli olduğunu teslim ederek,

Çocuğun toplum içinde bireysel bir yaşam sürdürebilmesi için tam olarak hazırlanması, ve Birleşmiş Milletler Şartında ilan edilen idealler, ve özellikle barış, değerlilik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesi gerektiği değerlendirilmesini yaparak,

Çocuğa yönelik olarak gösterilecek özel ihtimamın/(bakımın) artırılması gereğinin, 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde⁴ ve (Birleşmiş Milletler) Genel Kurul(u) tarafından 20 Kasım 1959'da

Kaldırılması Bildirisi"nin Başlangıç bölümünün ikinci paragrafında, 18/12/1992 tarihli "**Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Bildirisi**"nin Başlangıç bölümünün sekizinci paragrafında da aynı terimler geçmektedir. Bu dipnotta anılan tüm belgelerin tarafımızdan yapılan Türkçe çevirilerine bu derleme içinde yer verilmiştir.

⁴ "**ÇHS**"nin Başlangıç bölümünün sekizinci paragrafında göndermesi yapılan "**Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi (1924)**" ("*Geneva Declaration of the Rights of the Child*"), Milletler Cemiyeti Genel Kurulu tarafından 26/09/1924 tarihinde kabul ve ilan edilmiştir. 26/09/1924 tarihli "**Cenevre Bildirisi**"nin daha önce tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisi ve buna ilişkin bilgi için bkz., Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisi/2007**, sf.592. Cenevre Bildirisinin Türkçe çevirisine bu derleme içinde yer verilmiştir.

kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde⁵ ifade edilmiş bulunduğunu ve Evrensel İnsan Hakları Bildirisinde, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinde (özellikle 23. ve 24. maddelerde), Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinde (özellikle 10. maddede) ve çocukların esenliği ile ilgili uzmanlık birimlerinin ve uluslararası örgütlerin statülerinde/(kurucu belgelerinde) ve konuyla ilgili belgelerinde tanınmış bulunduğunu akılda tutarak,

Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiği gibi, “bedensel ve zihinsel bakımdan tam olgunlaşmamış olmasından ötürü, çocuğun, doğum sonrasında olduğu kadar doğum öncesinde de, uygun nitelikteki yasal koruma dahil olmak üzere, özel güvencelere ve bakıma gereksinimi bulunduğunu” akılda tutarak,⁶

Özellikle Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Çocukların Bakıcı Aile Yanına Yerleştirilmesine ve Evlat Edinme Bağlamında Çocukların Korunmasına ve Esenliğine İlişkin Sosyal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi;⁷ Küçükler Bakımından Adaletin Yürütümü Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları)⁸ ve

⁵ “ÇHS”nin Başlangıç bölümünün sekizinci paragrafında göndermesi yapılan “**Çocuk Hakları Bildirisi**” (“**ÇHB**”) (“*Declaration of the Rights of the Child*”), BM Genel Kurulunun 20/11/1959 tarih ve 1386 (XIV) sayılı kararıyla ilan edilmiştir. 20/11/1959 tarihli “**ÇHB**” hakkında bilgi için bkz., **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisi/2007**, sf.592-594. “**ÇHB**”nin tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisine bu derleme içinde yer verilmiştir.

⁶ “ÇHS”nin Başlangıç bölümünün dokuzuncu paragrafında göndermesi yapılan, 20/11/1959 tarihli “**ÇHB**”nin Başlangıç bölümünün üçüncü paragrafıdır.

⁷ “ÇHS”nin Başlangıç bölümünün onuncu paragrafında göndermesi yapılan “**Özellikle Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Bakıcı Aile Yanına Yerleştirme ve Evlat Edinme Bağlamında Olmak Üzere, Çocukların Korunmasına ve Esenliğine İlişkin Sosyal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi**” (“**Sosyal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi**”) (“*Declaration on Social and Legal Principles relating to the Protection and Welfare of Children, with special reference to Foster Placement and Adoption Nationally and Internationally*”), BM Genel Kurulunun 03/12/1986 tarih ve 41/85 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. “**Sosyal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi**”nin Türkçe çevirisine bu derleme içinde yer verilmiştir.

⁸ “ÇHS”nin Başlangıç bölümünün onuncu paragrafında göndermesi yapılan 29/11/1985 tarihli “**Küçükler Bakımından Adaletin Yürütümü Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları)**”nın

Olağanüstü Hallerde ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadınların ve Çocukların Korunması Bildirisi⁹ hükümlerini yeniden hatırlatarak,

Dünyadaki bütün ülkelerde fevkalade zor koşullar altında yaşamakta olan çocukların bulunduğunu, ve bu durumdaki çocukların özel bir ihtimama/(ilgiye) gereksinim duyduklarını kabul ederek,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi gereğince dikkate alarak,

Her ülkede, özellikle de gelişmekte olan ülkelerde bulunan çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin farkında olarak,

Aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmışlardır:

BÖLÜM I

Madde 1

Bu Sözleşmenin amaçları bakımından, çocuk hakkında uygulanabilir olan kanun çerçevesinde daha erken yaşta reşit olma söz konusu olmadıkça, on sekiz yaşın altındaki her insan çocuk sayılır.

(“United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice – The Beijing Rules”) daha önce tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisi ve İngilizce metni için bkz., Mehmet Semih Gemalmaz, **İnsan Hakları Belgeleri/Human Rights Instruments/Cilt VI/2004**, sf.295-347 (Türkçe), sf.637-669 (İngilizce). 29/11/1985 tarihli “Pekin Kuralları”nın Türkçe çevirisine bu derleme içinde yer verilmiştir.

⁹ “ÇHS”nin Başlangıç bölümünün onuncu paragrafında göndermesi yapılan “Olağanüstü Hallerde ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadınların ve Çocukların Korunması Bildirisi” (“Declaration on the Protection of Women and Children in Emergency and Armed Conflict”) BM Genel Kurulunun 14/12/1974 tarih ve 3318 (XXIX) sayılı kararıyla kabul edilmiştir. 14/12/1974 tarihli Bildirinin Türkçe çevirisine bu derleme içinde yer verilmiştir.

Madde 2

1. Taraf Devletler, çocuğun ya da anne-babasının yahut kanuni vasisinin ırkı, rengi, cinsiyeti, dili, dini, siyasal yahut diğer görüşü, ulusal, etnik ya da sosyal kökeni, mülkiyeti, engellilik durumu, doğumu yahut başkaca statüleri her ne olursa olsun hiçbir ayrımcılığa (“*discrimination*”) tabi tutmaksızın, kendi yargı yetki alanında bulunan her bir çocuğun bu Sözleşmede düzenlenen haklarına saygı gösterecek ve bu hakları güvence altına alacaklardır.

2. Taraf Devletler, çocuğun anne-babasının, kanuni vasilerinin yahut aile üyelerinin statüleri, faaliyetleri, ifade ettikleri görüşleri ya da inançlarından ötürü, çocuğun her biçimdeki ayrımcılığa maruz bırakılmaktan yahut cezalandırılmaktan korunmasını temin edecek uygun bütün önlemleri alacaklardır.

Madde 3

1. Çocuklara ilişkin olarak kamusal ya da özel sosyal yardım kurumları, mahkemeler, idari makamlar yahut yasama organları tarafından yapılan bütün tasarruflarda, çocuğun en yüksek menfaatleri (ilkesi)¹⁰ öncelikli olarak göz önünde bulundurulacaktır.

2. Taraf Devletler, çocuğun anne-babasının, kanuni vasilerinin yahut kanunen/(hukuken) çocuktan sorumlu olan diğer kişilerin haklarını ve

¹⁰ “**ÇHS**” (md.3/1)’de geçen “çocuğun en yüksek menfaatleri” (“*the best interests of the child*”) ibaresinin, bütün çocuk hakları belgelerinde ve Çocuk Hukukunda yer bulan ve tam olarak ifade edilmesi gereken bir temel ilke olduğunu hatırlatalım. Örnek olarak bkz., 20/11/1959 tarihli “**ÇHB**” (İlke 7)’nin ikinci paragrafı, 03/12/1986 tarihli “**Sosyal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi**” (md.5) hükmü ile BM Genel Kurulunun 29/11/1985 tarih ve 40/33 sayılı kararıyla kabul edilen “**Küçükler Bakımından Adaletin Yürütümü Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları, (Pekin Kuralları)**” (“*United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice - The Beijing Rules*”) (Kural 14.2) hükmü. Ayrıca bkz., Afrika Birliği Örgütü (ABÖ) Devlet ve Hükümet Başkanları Meclisi tarafından 11/07/1990 tarihinde kabul edilip 29/11/1999 tarihinde yürürlüğe giren “**Afrika Çocuk Hakları ve Esenliği Şartı**” (“**Af.ÇHEŞ**”) (“*African Charter on the Rights and Welfare of the Child*”) (md.4/1) hükmü. “**Küçükler için Adalet/Pekin Kuralları**”nın tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisine bu derlemede ve “**Af.ÇHEŞ**”nin çevirisine ise bu derlemenin bölgesel sistemlere ilişkin Birinci Cildinde yer verilmiştir.

ödevlerini dikkate alarak, çocuğun esenliği için gereken koruma ve bakımı sağlamayı taahhüt ederler, ve, bu amaçla, uygun bütün yasal ve idari önlemleri alacaklardır.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımından ve korunmasından sorumlu kurumların, hizmetlerin ve tesislerin, özellikle güvenlik ve sağlık, personel sayısı ve personelin işe uygunluğu ve yanı sıra, bunların yetkin biçimde denetlenmesi konularında olmak üzere, yetkili makamlar tarafından belirlenmiş standartlara uygun olmalarını temin edeceklerdir.

Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması için uygun bütün yasal, idari ve diğer önlemleri almayı taahhüt edeceklerdir. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar bağlamında Taraf Devletler, kullanılabilir/(elverişli) kaynaklarını azami ölçüde kullanarak ve, ihtiyaç/(gerek) olan hallerde, uluslararası işbirliği çerçevesi içinde bu tür önlemler almayı taahhüt edeceklerdir.

Madde 5

Taraf Devletler, çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesine uyumlu bir tarzda olmak kaydıyla, bu Sözleşmede tanınan hakların çocuk tarafından kullanılmasında çocuğu uygun/(gerekli) şekilde yönlendirmek ve ona rehberlik etmek bakımından anne-babanın yahut yerel geleneklerin öngörmesi durumunda geniş aile ya da topluluk üyelerinin, kanuni vasilerin yahut kanunen/(hukuken) çocuktan sorumlu diğer kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı göstereceklerdir.

Madde 6

- 1.** Taraf Devletler, her çocuğun varlığına yerleşik/(doğuştan gelen) yaşam hakkına sahip olduğunu tanırlar.
- 2.** Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami gayreti göstereceklerdir.

Madde 7

1. Çocuk, doğumdan hemen sonra nüfus kütüğüne kaydedilecektir ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve, mümkün olduğu ölçüde, anne-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun vatandaşlıktan yoksun/(tabiiyetsiz) kalmasının söz konusu olacağı hallerde, kendi ulusal hukuklarına ve bu alandaki ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların uygulanmasını temin edeceklerdir.¹¹

Madde 8

1. Taraf Devletler, hukuka aykırı müdahalede bulunmaksızın çocuğun vatandaşlığı, ismi ve aile ilişkileri dahil olmak üzere yasa tarafından tanınmış kimliğini muhafaza etmesi hakkında saygı göstermeyi taahhüt ederler.

2. Çocuğun kimliğine ilişkin unsurların bir bölümünden ya da tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması durumunda, Taraf Devletler, çocuğun kimliğine hızlı biçimde yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardımı ve korumayı sağlayacaklardır.

Madde 9

1. Taraf Devletler, yetkili makamlar çocuğun anne-babasından ayrılmasına dair uygulanabilir yasa ve usuller uyarınca ve yargısal denetime tabi olarak ve çocuğun en yüksek menfaatlerinin böyle bir ayırmayı zorunlu kılması koşuluyla bir karar vermedikçe, anne-babasının rızası hilafına çocuğun anne-babasından ayırlamayacağını güvence altına alacaklardır. Ancak, çocuğun anne-babası tarafından istismar ya da ihmal edilmesi, yahut anne-babanın ayrı yaşamaları nedeniyle çocuğun ikamet yerinin belirlenmesi için bir karar verilmesinin zorunlu bulunması gibi özellik arz eden hallerde, bu tür bir ayırma kararı verilmesi gerekli olabilir.

¹¹ “ÇHS” (md.7/1-2)’deki isim ve uyrukluk hakkı bağlamında bkz., 20/11/1959 tarihli “ÇHB” (İlke 3) ve 03/12/1986 tarihli “Sosyal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi” (md.8) hükümleri.

2. Bu maddenin birinci paragrafı uyarınca yapılan işlemlerde, ilgili bütün taraflara işlemin yapılması sürecine katılma ve kendi görüşlerini ifade etme olanağı verilecektir.

3. Taraf Devletler, anne-babasının birinden ya da her ikisinden birden ayrılmasına karar verilen çocuğun anne-babasının her ikisiyle de düzenli biçimde kişisel ilişki kurması ve doğrudan görüşmesi hakkına, bunun çocuğun en yüksek menfaati ilkesine aykırı olması durumu hariç, saygı göstereceklerdir.

4. Böyle bir ayrılığın, anne-babadan birinin ya da her ikisinin birden yahut çocuğun alıkonulması/(gözaltına alınması-tutuklanması), hapsedilmesi, sürgün edilmesi, sınır dışı edilmesi yahut ölmesi (ki buna, Devlet tarafından gözetim/(nezaret) altında tutulurken herhangi bir sebeple vuku bulan ölüm dahildir) gibi bir Taraf Devletçe gerçekleştirilen herhangi bir tasarrufun sonucu olması halinde, bu Taraf Devlet talep üzerine ve vereceği bilginin çocuğun esenliği bakımından zarar doğurucu nitelikte olmaması kaydıyla, anne-babaya, çocuğa yahut, uygun olması durumunda, ailenin bir başka üyesine, ortalıkta gözükmeyen aile üyesinin/üyelerinin nerede olduğuna dair gerekli bilgiyi verecektir. Taraf Devletler ayrıca, bu tür bir talepte bulunulmasının kendisinin ilgili kişi/kişiler bakımından hiçbir olumsuz/(aleyhe) sonuç yaratmamasını da temin edecektir.

Madde 10

1. Madde 9 paragraf 1 çerçevesinde Taraf Devletlerin üstlendikleri yükümlülük uyarınca, çocuk ya da anne-babası tarafından ailenin yeniden birleşmesini sağlamak amacıyla bir Taraf Devletin ülkesine girmek yahut ülkesinden çıkmak için yapılan başvurular Taraf Devletlerce olumlu ve insani mülahazayla ve hızlı şekilde ele alınacaktır. Taraf Devletler ayrıca, bu tür bir talepte bulunulmasının başvurucular ve ailenin üyeleri bakımından hiçbir olumsuz/(aleyhe) sonuç yaratmamasını da temin edecektir.

2. Anne-babası ayrı ülkelerde yaşamakta olan bir çocuk, istisnai durumlar hariç, anne-babasının her ikisiyle de düzenli biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu amaçla ve Madde 9 paragraf 1 çerçevesinde Taraf Devletlerin üstlendikleri yükümlülük uyarınca, Taraf Devletler, çocuğun ve onun anne-babasının kendi ülkeleri de dahil olmak üzere herhangi bir ülkeden çıkma ve kendi

ülkelerine geri dönme hakkına saygı göstereceklerdir. Herhangi bir ülkeden çıkma hakkı sadece, yasayla/(hukuken) öngörülen ve ulusal güvenliği, kamu düzenini (“*ordre public*”), genel sağlık ya da ahlaki yahut başkalarının haklarını ve özgürlüklerini korumak için gerekli bulunan ve bu Sözleşmede tanınan diğer haklarla uyumlu türdeki kısıtlamalara (“*restrictions*”) tabi tutulacaktır.

Madde 11

1. Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılması ve geri getirilmemesi uygulamalarına karşı mücadele etmek üzere önlemler alacaklardır.

2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar akdedilmesini yahut mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik edeceklerdir.

Madde 12

1. Taraf Devletler, kendi görüşlerini oluşturma yetisine sahip çocuğun kendisini ilgilendiren her konuda bu görüşlerini özgürce ifade etmesi hakkını, çocuğun yaşına ve olgunluk düzeyine uygun olarak onun görüşlerine gereken ağırlık vermek suretiyle, tanıyacaklardır (“*assure*”).

2. Bu amaçla, özellikle çocuğun durumu üzerinde etki doğuran herhangi bir yargısal/(adli) ve idari işlemlerde/(yargılamada) (“*proceedings*”), ulusal hukukun usul hükümlerine uygun bir şekilde çocuğun bizzat/(doğrudan) ya da bir temsilci yahut uygun bir makam aracılığıyla dinlenilmesi fırsatı/(olanağı) çocuğa tanınacaktır.

Madde 13

1. Çocuk ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, sözlü, yazılı ya da basılı olarak, (ya da) sanatsal formda yahut çocuğun tercih edeceği herhangi bir başka iletişim aracıyla ve (ülke) sınırlar(ı) dikkate alınmaksızın, her türlü bilgi/(haber) ve düşüncelerin araştırılması, edinilmesi ve yayılması/(verilmesi) özgürlüğünü içerecektir.

2. Bu hakkın kullanılması, belli kısıtlamalara tabi tutulabilir; ancak bunlar, sadece yasayla öngörülmüş olan ve:

(a) Başkalarının haklarına ve itibarına/(şöhretine) saygı gösterilmesi için; ya da

(b) Ulusal güvenliğin ya da kamu düzeninin (*ordre public*) ya da genel sağlık yahut ahlakın korunması için gerekli bulunan kayıtlamalar olacaktır.

Madde 14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına saygı göstereceklerdir.

2. Taraf Devletler, hakkını kullanması için çocuğu gelişmeye açık yetilerine uyumlu bir tarzda yönlendirme bakımından anne-babaların ve uygulanabilir olan hallerde de kanuni vasilerin haklarına ve ödevlerine saygı göstereceklerdir.

3. Bir kişinin dinini ya da inançlarını açıklama özgürlüğü sadece, yasayla öngörölmüş olan ve kamu emniyetini ("*public safety*"), düzeni, sağlık ve ahlakı ya da başkalarının temel haklarını ve özgürlüklerini korumak için gerekli bulunan türdeki sınırlamalara tabi tutulabilir.

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun örgütlenme özgürlüğü ve barışçıl biçimde toplanma özgürlüğü haklarını tanırlar.

2. Bu hakların kullanılmasına, yasaya/(hukuka) uygun olarak öngörölen ve ulusal güvenliğin ya da kamu emniyetinin, kamu düzeninin ("*ordre public*") yararına olarak, (ya da) genel sağlık yahut ahlakın yahut başkalarının haklarının ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda gerekli bulunanlar dışında hiçbir kayıtlama getirilemez.

Madde 16

1. Hiçbir çocuk özel yaşamına/(mahremiyetine), aile yaşamına, konutuna ya da iletişimine/(haberleşmesine) keyfi ya da hukuka aykırı müdahaleye ve onuruna ve itibarına yönelik hukuka aykırı saldırıya maruz bırakılmayacaktır.

2. Çocuk bu tür müdahale ya da saldırılara karşı hukuken/(yasayla) korunma hakkına sahiptir.

Madde 17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçları tarafından görülen işlevin/(görevin) önemini tanırlar ve çocuğun özellikle sosyal, ruhsal ve ahlaksal esenliğini ve bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeyi amaçlayanlar olmak üzere, çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve materyal edinmesini temin edeceklerdir. Bu amaçla Taraf Devletler:

- (a) Kitle iletişim araçlarını, çocuğun sosyal ve kültürel yararına olan ve Madde 29 hükmü ruhuna uygun bulunan bilgi ve materyali yayma bakımından teşvik edeceklerdir;
- (b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan sağlanan bu tür bilgi ve materyalin üretimi, alınıp-verilmesi/(değişimi) ve dağıtılması/(yayılması) bakımından uluslararası işbirliğini teşvik edeceklerdir;
- (c) Çocuk kitaplarının üretilmesini ve dağıtılmasını teşvik edeceklerdir;
- (d) Kitle iletişim araçlarını, bir azınlık grubuna mensup yahut yerli bir ahalden (“*indigenous*”) olan çocuğun dil bakımından gereksinimlerine özel önem vermeleri için teşvik edeceklerdir;
- (e) Madde 13 ve 18 hükümleri göz önünde bulundurularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve materyale karşı korunması için uygun/(gerekli) nitelikteki rehber kuralların geliştirilmesini teşvik edeceklerdir.

Madde 18

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde (“*upbringing*”) ve gelişmesinin sağlanmasında anne-babanın her ikisinin de/(birden) sorumlu oldukları ilkesinin tanınmasını temin etmek üzere en yüksek derecede gayret göstereceklerdir. Çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında sorumluluk, ilkin/(en önce) anne-babaya yahut, duruma göre, kanuni vasilere aittir. Bu kişiler çocuğun en yüksek menfaatleri ilkesini kendilerine temel düstur alacaklardır.

2. Bu Sözleşmede düzenlenen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesindeki (“*child-rearing*”) sorumluluklarını yerine getirmelerinde anne-babaya ve kanuni

vasilere uygun/(gerekli) yardımda bulunacaktır ve çocukların bakımı ile görevli kurumların, tesislerin ("*facilities*") ve hizmetlerin geliştirilmesini temin edeceklerdir.

3. Taraf Devletler, anne-babası çalışan çocukların yararlanmaya ehil buldukları ("*eligible*") çocuk bakımı hizmetlerinden ve tesislerinden yararlanmaları hakkını temin edecek gerekli tüm önlemleri alacaklardır.

Madde 19

1. Taraf Devletler, çocuğun anne-babasından birisinin ya da her ikisinin ("*parent/s*"), kanuni vasisinin/vasilerinin yahut çocuğun bakımı sorumluluğunu üstlenmiş herhangi bir başka kişinin bakımı altında bulunduğu sırada, cinsel istismar ("*sexual abuse*") da dahil olmak üzere, her türlü/(biçimdeki) bedensel ya da manevi/(mental) şiddete, zarara maruz bırakılmaya ya da istismara, ihmale ya da ihmalkar muameleye, kötü muameleye ya da sömürüye karşı korunması için uygun/(gerekli) tüm yasal, idari, sosyal ve eğitsel önlemleri alacaklardır.

2. Bu tür koruyucu önlemler, duruma göre, çocuğa ve çocuğun bakımı sorumluluğunu üstlenmiş kişilere gerekli desteği sağlayacak sosyal programların oluşturulması için etkili usulleri, ve bunun yanı sıra, burada tanımlanan çocuklara yönelik kötü muamele olaylarının önlenmesi ve tespiti, ihbarı, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, ıslahı ("*treatment*") ve takip edilmesi için, ve, durum gerektirdiğinde, adli makamların olaya el atması için başkaca biçimlerdeki etkili usulleri de kapsamalıdır.

Madde 20

1. Geçici ya da sürekli olarak kendi aile çevresinden yoksun bırakılmış, yahut bu ortam içinde kalmasına kendi en yüksek menfaatleri uyarınca izin verilmemiş durumdaki bir çocuk, Devlet tarafından sağlanan özel koruma ve yardımdan yararlanma hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler, bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına uygun olarak alternatif bakım ("*alternative care*") olanaklarını temin edeceklerdir.

3. Bu tür bir bakım, diğer hususların yanı sıra (*inter alia*), bakıcı aile yanına yerleştirmeyi, İslam hukukundaki kefaleti (Kafalah)¹², evlat edinmeyi yahut çocukların bakımı için uygun kurumlara yerleştirilmesini içerir. Çözüm biçimleri düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinin kesintiye uğramamasının/(devamlılığın) arzuya şayan bir husus olduğuna ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dilsel özelliklerine/(geçmişine) gereken özen gösterilecektir.

Madde 21

Evlat edinme sistemini tanıyan ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek menfaatleri ilkesinin en yüksek derecede gözetilmesini temin edeceklerdir ve Taraf Devletler:

(a) Bir çocuğun evlat edinilmesine, sadece, yürürlükteki yasa ve usuller uyarınca ve konuyla ilgili ve güvenilir/(itimada şayan) nitelikteki bütün bilgi temel alınarak, ve çocuğun durumunun/(statüsünün) anne-babası, akrabaları ve kanuni vasilerinin görüşüne göre bu evlat edinmeye cevaz vermesi koşuluyla ve, gereken hallerde de, bu tür bir danışmada bulunulmasının gerekli olduğu takdirde ilgili kişilerin bu evlat edinme hususunda bilgilendirilmiş rızalarının (“*informed consent*”) verilmiş bulunduğunu tespit edecek/(belirleyecek) olan yetkili makamlar tarafından izin verilmesini temin edeceklerdir;

(b) Çocuğun kendi ülkesi içinde uygun bir tarzda bakım görmesi imkanı bulunamadığında ya da bakıcı yahut evlat edinecek bir aile yanına yerleştirilemediği takdirde, başka bir ülkeye evlatlık olarak verilmesini çocuğun bakımını temin açısından alternatif bir yol olarak mütalaa edilmesini kabul edeceklerdir;

(c) Başka bir ülkeye evlatlık verilmesi söz konusu çocuğun, kendi ülkesinde evlat edinmeye ilişkin mevcut olanlar ile eşdeğerdeki güvenceler ve standartlardan yararlanmasını temin edeceklerdir;

(d) Çocuğun başka bir ülkeye evlatlık olarak verilmesi durumlarında, çocuğun yerleştirilmesi ile ilgili kimseler bakımından bunun usulsüz/(yasadışı) kazanç vesilesi olmamasını temin edecek uygun bütün önlemleri alacaklardır;

¹² “Kafalah” sözcüğü “ÇHS” (md.20/3)’ün orijinal metninde geçmektedir.

(e) Uygun olan hallerde, iki ya da çok taraflı düzenlemeler ya da anlaşmalar yapmak suretiyle bu Maddede öngörülen amaçları gerçekleştirmesini geliştirecekler, ve bu çerçevede içinde, çocuğun bir başka ülkede yerleştirilmesinin yetkili makamlar ya da organlar tarafından yürütülmesini temin etmek üzere çaba göstereceklerdir.

Madde 22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse de anne-babası yahut herhangi bir başka kimse kendisine eşlik ediyor bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan yahut uygulanabilirliği bulunan (“*applicable*”) uluslararası ya da ulusal hukuk kuralları ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına yahut insancıl konulara ilişkin olup söz konusu Devletlerin tarafı buldukları diğer uluslararası belgelerde düzenlenen ve uygulanabilirliği bulunan hakları (“*applicable rights*”) kullanmakta gerekli korumadan ve insani yardımdan yararlanmasını temin edecek uygun önlemleri alacaklardır.

2. Bu amaçla Taraf Devletler, uygun/(gerekli) buldukları ölçüde/(takdirde), bu durumda bulunan bir çocuğu korumak ve ona yardım etmek ve herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için gerekli bilgiyi toplamak amacıyla anne-babası yahut ailesinin diğer mensuplarını takip ve tespit etmek üzere Birleşmiş Milletler ve Birleşmiş Milletler ile işbirliği yapan diğer yetkili hükümetler-arası örgütler yahut hükümetler-dışı örgütler tarafından gösterilen çabalarda işbirliği yapacaklardır. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli yahut geçici olarak yoksun bırakılmış herhangi bir başka çocuk için bu Sözleşmeyle tanınmış bulunan koruma aynı esaslar dahilinde, anne-babası yahut aile mensuplarından hiç birisinin bulunamayan çocuğa da sağlanacaktır.

Madde 23

1. Taraf Devletler, zihinsel ya da bedensel engelli bir çocuğun kişi onurunu/(saygınlığını) güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplum yaşamına etkin olarak katılmalarını kolaylaştıran koşullar içinde eksiksiz ve insana yaraşır biçimde bir yaşam sürdürmeleri gerektiğini tanırlar/(kabul ederler).

2. Taraf Devletler, özürlü çocuğun özel bir bakım görmeye hak sahibi olduğunu tanırlar ve bu yönde yapılan başvuru üzerine, böyle bir yardımdan yararlanabilecek durumdaki çocuğa (“*to the eligible child*”) ve onun bakımından sorumlu olan kişilere, kullanılabilir/(elverişli) kaynaklar ölçüsünde, çocuğun durumuna ve anne-babanın ya da çocuğun bakımını üstlenmiş diğer kişilerin şartlarına uygun düşen yardımın yapılmasını teşvik edeceklerdir ve bu yardımın kapsamının genişletilmesini temin edeceklerdir.

3. Özürlü bir çocuğun özellik arz eden ihtiyaçları bulunduğunu kabul ederek, bu Madde paragraf 2 hükmü uyarınca kapsamı genişletilecek olan yardım, çocuğun anne-babasının yahut çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilerin mali kaynakları dikkate alınarak, mümkün olduğu ölçüde, ücretsiz olarak sağlanacaktır; ve bu yardım, özürlü çocuğun toplumla mümkün olan en eksiksiz şekilde bütünleşmesini ve kültürel ve ruhsal gelişmesi dahil olmak üzere bireysel gelişmesini sağlayacak biçimde sunulacak olan eğitime, öğretime, tıbbi bakım hizmetlerine, rehabilitasyon hizmetlerine, çalışma yaşamına hazırlanmasına ve dinlenme/(eğlenme) olanaklarına ulaşmasını ve bunlardan yararlanmasını temin edecek şekilde tasarılacaktır.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği anlayışı/(ruhu) içinde, Taraf Devletlerin bu alanlardaki yeterliliklerini (“*capabilities*”) ve hareket kabiliyetlerini geliştirmeyi ve deneyimlerini zenginleştirmeyi mümkün kılma amacı güdülerek, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki hizmetler konularındaki yöntemlere ilişkin bilginin dağıtılması ve bu bilgiye ulaşılması dahil olmak üzere, özürlü çocuklara yönelik önleyici sağlık bakım hizmeti ile tıbbi, psikolojik ve işlev kazandırma tedavileri alanında gerekli bilgi alış-verişini geliştireceklerdir. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarına özel bir önem atfedilecektir.

Madde 24

1. Taraf Devletler, çocuğun ulaşılabilir en yüksek sağlık standardından ve hastalık halinde tedavi ve rehabilitasyon sağlayan kuruluşlardan yararlanması hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerine ulaşma/(hizmetlerinden yararlanma) hakkından yoksun kalmamasını temin etmek üzere çaba göstereceklerdir.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam/(eksiksiz) olarak uygulanmasının takipçisi olacaklardır ve, özellikle (aşağıdaki hususlarda) uygun/(gerekli) önlemleri alacaklardır:

- (a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
- (b) Temel tıbbi/(sağlık) bakım hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek, bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi/(sağlık) bakımın sağlanmasının temin edilmesi;
- (c) Çevre kirliliği tehlikeleri ve riskleri dikkate alınarak, diğer hususların yanı sıra, halihazırda mevcut/(kullanılabilir) teknolojinin uygulanması ve yeterli miktarda besin değeri bulunan gıdalar ve temiz içme suyu sağlanması yollarıyla temel tıbbi/(sağlık) bakım hizmetleri çerçevesi içinde olanlar da dahil, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;
- (d) Anneler için doğum öncesi ve doğum sonrası uygun tıbbi/(sağlık) bakım hizmetlerinin temin edilmesi;
- (e) Toplumun bütün kesimlerinin, özellikle de anne-babaların ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, sağlıklı olma/(hijyen) ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesine dair temel bilgi konularında bilgilendirilmelerinin, eğitim görmelerinin ve bu bilgileri kullanmakta desteklenmelerinin temin edilmesi;
- (f) Önleyici/(koruyucu) sağlık/(tıbbi) bakım hizmetlerinin, anne-babalar için rehberlik ve aile planlaması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı bakımından zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla etkin ve uygun tüm önlemleri alacaklardır.

4. Taraf Devletler, bu Maddede tanınan hakkın aşamalı/(tedrici) biçimde tam olarak gerçekleşmesini sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğini geliştirmeyi ve teşvik etmeyi taahhüt ederler. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarına özel bir önem atfedilecektir.

Madde 25

Taraf Devletler, bedensel ya da ruhsal sağlık sorunu nedeniyle yetkili makamlar tarafından bakım görmesi, korunması ya da tedavisi amaçlarıyla bir yere yerleştirilmiş bulunan bir çocuğun, kendisine

sağlanan tedavinin ve yerleştirilmesiyle bağlantılı diğer tüm şartların düzenli aralıklarla gözden geçirilmesine/(denetlenmesine) hak sahibi olduğunu tanırlar.

Madde 26

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil olmak üzere sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanıyacaklardır, ve bu hakkın kendi ulusal hukuklarına uygun şekilde tam olarak gerçekleşmesi için gerekli önlemleri alacaklardır.

2. Bu haktan doğan menfaatler, çocuğun ve çocuğun bakımı (*“the maintenance of the child”*) sorumluluğunu üstlenen kişilerin kaynakları ve koşulları ve bunun yanı sıra, çocuk tarafından yahut onun namına olarak bu haktan yararlanmak amacıyla yapılan bir başvuruya ilişkin herhangi bir başka husus dikkate alınarak, uygun olan hallerde, sağlanır.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve sosyal gelişmesi için yeterli bir yaşama standardına hakkı olduğunu tanırlar.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli yaşama koşullarının sağlanması sorumluluğu öncelikle, olanakları ve mali yeterlilikleri çerçevesinde, çocuğun anne-babası/ebeveynleri yahut çocuktan sorumlu diğer kişiler üzerindedir.

3. Taraf Devletler, kendi ulusal koşulları uyarınca ve olanakları çerçevesi içinde, bu hakkın uygulanması için anne-babaya ve çocuktan sorumlu diğer kişilere yardım etmek üzere uygun/(gerekli) önlemleri alacaklardır ve ihtiyaç halinde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardımda bulunacak ve destek programları uygulayacaklardır.

4. Taraf Devletler, çocuğun anne babası yahut çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler ister bu Taraf Devletin ülkesinde isterse de yurt dışında bulunsunlar, çocuğun bakımı giderlerinin karşılanmasını sağlamak üzere uygun/(gerekli) bütün önlemleri alacaklardır. Özellikle, çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan kişinin çocuğun yaşadığından farklı bir ülkede yaşıyor olması durumunda, Taraf Devletler (çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamaya

yönelik) uluslararası anlaşmalara katılmanın ya da bu tür anlaşmalar akdedilmesinin yanı sıra, başkaca uygun düzenlemeler yapılmasını da geliştireceklerdir.

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını tanırlar, ve bu hakkın aşamalı(tedrici) biçimde ve fırsat eşitliği temelinde gerçekleştirilmesi amacıyla, Taraf Devletler özellikle:

(a) İlköğretimi herkes için zorunlu ve ücretsiz hale getireceklerdir;

(b) Genel ve mesleki eğitim dahil olmak üzere, orta öğretimin değişik biçimlerinin geliştirilmesini teşvik edeceklerdir, ortaöğretimin her çocuğa açık ve edinilebilir/(yararlanılabilir) olmasını sağlayacaklardır, ve ücretsiz eğitimin devreye sokulması ve ihtiyaç halinde mali yardım sunulması/(teklifi) gibi uygun önlemleri alacaklardır;

(c) Uygun her türlü araçları kullanmak suretiyle, yüksek öğretimi yetenekleri temelinde (“*on the basis of capacity*”) herkes için ulaşılabilir/(yararlanılabilir) hale getireceklerdir;

(d) Eğitsel ve mesleki konularda bilgilenme ve rehberlikten yararlanmanın bütün çocuklara açık ve edinilebilir olmasını sağlayacaklardır;

(e) Okullara düzenli biçimde devam edilmesini ve okula devamsızlık oranlarının düşürülmesini teşvik etmek üzere önlemler alacaklardır.

2. Taraf Devletler, okuldaki disiplin rejiminin çocuğun insan olarak saygınlığına/(onuruna) bağdaşır bir tarzda ve bu Sözleşmeye uygun olarak uygulanmasını temin etmek üzere uygun/(gerekli) bütün önlemleri alacaklardır.

3. Taraf Devletler, eğitime ilişkin konularda, özellikle cehaletin ve okuma-yazma bilmezliğin dünya çapında ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve bilimsel ve teknolojik bilgiyi edinmeyi ve modern öğretim yöntemlerine sahip olmayı kolaylaştırmak amacıyla, uluslararası işbirliğini geliştirecek ve teşvik edeceklerdir. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarına özel bir önem atfedilecektir.

Madde 29

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitiminin (aşağıdaki amaçlara/hedeflere) yönelik olması hususunda mutabıktırlar:

- (a) Çocuğun kişiliğinin, doğuştan sahip olduğu yeteneklerinin (“*talents*”) ve zihinsel ve bedensel becerilerinin (“*abilities*”), kapasitesinin elverdiği en yüksek/(tam) ölçüde geliştirilmesi;
- (b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, ve Birleşmiş Milletler Şartında yer verilen ilkelere saygı gösterilmesinin geliştirilmesi;
- (c) Çocuğun anne-babasına, kendi kültürel kimliğine, diline ve değerlerine, çocuğun yaşamakta olduğu ülkenin, kökeni itibarıyla gelmiş bulunduğu kendi ülkesinin ulusal değerlerine ve kendisinin bağları bulunduğu farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;
- (d) Çocuğun; anlayış, barış, hoşgörü, cinsiyetler arası eşitlik, ve tüm halklar, etnik, ulusal ve dinsel gruplar ve yerli halk kökenli kişiler arasında dostluk ruhu içinde, özgür bir toplumda sorumluluk sahibi bir insan olarak yaşamaya hazırlanması;
- (e) Doğal çevreye saygı gösterilmesinin geliştirilmesi.

2. Bu Maddenin yahut Madde 28’in hiçbir hükmü, bu Madde paragraf 1’de düzenlenen ilkelere her zaman riayet edilmesi ve bu tür kurumlarda verilen eğitimin o Devlet tarafından belirlenmiş asgari standartlara uygun olması gereğine tabi olması kaydıyla, kişilerin ve kuruluşların öğretim kurumları kurmak ve idare etmek özgürlüğüne müdahalede bulunulmasına cevaz verir şekilde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Etnik, dinsel ya da dilsel azınlıkların yahut yerli halk kökenli kişilerin var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup ya da yerli halktan olan bir çocuğun, kendi grubunun diğer üyeleriyle birlikte topluluk içinde, kendi kültüründen yararlanması, kendi dininde ibadet etmesi ve dinin gereklerini yerine getirmesi, yahut kendi dilini kullanması hakkı inkar edilmeyecektir/(hakkından yoksun bırakılamaz).

Madde 31

1. Taraf Devletler, çocuğun dinlenme ve boş zaman değerlendirme, yaşına uygun oyun oynama ve eğlendirici faaliyetlerde bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılması hakkına saygı gösterecekler ve bunu geliştireceklerdir ve kültürel, sanatsal, eğlendirici ve boş zamanı değerlendirici faaliyetler için uygun/(gerekli) ve eşit fırsatların/(olanakların) sağlanmasını teşvik edeceklerdir.

Madde 32

1. Taraf Devletler, çocuğun ekonomik sömürüye karşı ve çocuğun eğitimi bakımından olumsuz/(tehlikeli) olabilecek yahut eğitimi kesintiye uğratabilecek, ya da çocuğun sağlığı yahut bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal yahut sosyal gelişmesi bakımından zararlı olan herhangi bir işte çalıştırılmaya karşı korunması hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, bu Maddenin uygulanmasını temin etmek üzere yasal, yönetsel, sosyal ve eğitsel önlemleri alacaklardır. Bu amaçla, ve diğer uluslararası belgelerin ilgili hükümlerini göz önünde bulundurarak, Taraf Devletler özellikle:

- (a) İşe kabulde bir asgari yaşı ya da asgari yaşları belirleyeceklerdir;
- (b) Çalışma saatleri ve koşulları hakkında uygun/(gerekli) düzenlemeyi yapacaklardır;
- (c) Bu Maddenin etkili biçimde uygulanmasını temin etmek üzere uygun/(gerekli) cezaları ya da diğer yaptırımları düzenleyeceklerdir.

Madde 33

Taraf Devletler, çocukların ilgili uluslararası andlaşmalarda tanımlandığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması, ve bu tür maddelerin yasadışı üretiminde ve ticaretinde (“*trafficking*”) çocukların kullanılmasının önlenmesi için, yasal, yönetsel, sosyal ve eğitsel önlemler dahil olmak üzere, uygun/(gerekli) bütün önlemleri alacaklardır.

Madde 34

Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel istismara karşı korumayı taahhüt ederler. Bu amaçla Taraf Devletler, özellikle ulusal (düzeyde ve), ikili ve çok taraflı (olarak uluslararası düzeyde) uygun/(gerekli) bütün önlemleri alarak:

- (a) Bir çocuğun hukuka aykırı/(yasadışı) herhangi bir cinsel faaliyette bulunmak üzere kandırılmasını ya da buna zorlanmasını;
- (b) Çocukların fahişelikte ya da başkaca hukuka aykırı/(yasadışı) cinsel ilişkilerde kullanılarak sömürülmesini;
- (c) Çocukların pornografik gösterilerde ve materyalde kullanılarak sömürülmesini, engelleyeceklerdir.

Madde 35

Taraf Devletler, her ne nedenle yahut her ne biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmalarını, satılmalarını ya da çocuk ticaretine maruz olmalarını engellemek üzere ulusal, ikili ve çok taraflı uygun/(gerekli) bütün önlemleri alacaklardır.

Madde 36

Taraf Devletler, çocuğun esenliğinin herhangi bir yönü/(veçhesi) bakımından zararlı olan sömürünün diğer bütün biçimlerine karşı çocuğu koruyacaklardır.

Madde 37

Taraf Devletler, (aşağıdaki hakları) temin edeceklerdir/(güvence altına alacaklardır):

- (a) Hiçbir çocuk, işkenceye ya da diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya tabi tutulmayacaktır. Onsekiz yaşın altındaki kişiler tarafından işlenen suçlar için ölüm

cezası verilemeyeceği gibi¹³, salıverilme olanağı bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

(b) Hiçbir çocuk hukuka aykırı/(yasadışı) ya da keyfi olarak özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun gözaltına alınması, tutuklanması ya da hapsedilmesi hukuka/(yasaya) uygun olacaktır ve ancak en son çare başvurulacak ve gereken en kısa süreyle uygulanacak bir önlem olarak uygulanacaktır.¹⁴

(c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan olma sıfatına yerleşik saygınlığına/(onuruna) saygı gösterilerek ve o yaştaki kişilerin gereksinimlerini dikkate alan bir tarzda muamelede bulunulacaktır. Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, özellikle, çocuğun en yüksek menfaatleri mülâhazasıyla bunun yapılmaması/(yetişkinlerden ayrı tutulmaması) gerekli olmadıkça, yetişkinlerden ayrı alıkonulacaktır ve istisnai durumlar saklı kalmak kaydıyla, yazışma ve ziyaretler yoluyla ailesi ile ilişkisini/(irtibatını) sürdürme hakkına sahip olacaktır.

(d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, derhal yasal/(hukuki) ve diğer uygun/(gerekli) yardıma ulaşma/(yardımından yararlanma) hakkına, (ve) bunun yanı sıra,

¹³ “ÇHS” (md.37/a)’daki “ölüm cezası yasağı” bakımından karşılaştırınız, BM Genel Kurulunun 16/12/1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilip 19/12/1966 tarihinde imzaya açılan ve 23/03/1976 tarihinde yürürlüğe giren “**Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi**” (“*International Covenant on Civil and Political Rights*”) (md.6/5)’deki “On sekiz yaşından küçük kişiler tarafından işlenen suçlar için ölüm cezası verilmeyecektir” hükmü ile “**Küçükler için Adalet/Pekin Kuralları**” (Kural 17.2)’deki “Küçükler tarafından işlenen hiç bir suç için ölüm cezası verilmeyecektir” hükmü. Ayrıca bkz., BM Genel Kurulunun 14/12/1984 tarih ve 39/118 sayılı kararıyla kabul edilen “**Ölüm Cezasıyla Karşılaşanların Haklarının Korunmasını Garanti Altına Alan Güvenceler**” (“*Safeguards guaranteeing protection of the rights of those facing the death penalty*”) (bent 3) hükmü. “MSHS” ile “**Ölüm Cezası Durumunda Güvenceler**”in tarafımızdan yapılan Türkçe çevirilerine bu derlemede yer verilmiştir.

¹⁴ “ÇHS” (md.37/b)’deki “özgürlükten yoksun bırakma önlemine en son çare olarak başvurma” unsuru bakımından karşılaştırınız, “**Küçükler için Adalet/Pekin Kuralları**” (Kural 13.1)’de geçen “tutuklamanın en son önlem olması” hükmü.

özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya uygunluğu konusunda bir mahkeme ya da yetkili, bağımsız ve tarafsız bir başka makam önünde itirazda bulunma, ve bu türdeki herhangi bir tasarrufa ilişkin olarak derhal bir karar edinme hakkına sahip olacaktır.

Madde 38

1. Taraf Devletler, silahlı uyuşmazlık/(çatışma) hallerinde kendileri bakımından uygulanabilirliği bulunan uluslararası insancıl hukukun çocuklara ilişkin kurallarına saygı göstermeyi ve saygı gösterilmesini temin etmeyi taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, on-beş yaşına girmemiş kişilerin çatışmalar ("*hostilities*") içinde doğrudan yer almamalarını temin etmek üzere uygulanabilir/(makul) bütün önlemleri alacaklardır.

3. Taraf Devletler, on-beş yaşına girmemiş herhangi bir kişiyi kendi silahlı kuvvetleri içinde silah altına almaktan kaçınacaklardır. On-beş yaşına girmiş ve fakat on sekiz yaşına girmemiş olan kişilerin silah altına alınması söz konusu olan hallerde, Taraf Devletler, önceliği yaşça büyük olanlara verme gayreti göstereceklerdir.

4. Silahlı çatışma/(uyuşmazlık) hallerinde sivil halkın korunmasına dair uluslararası insancıl hukuk çerçevesindeki yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocukların korunmalarını ve bakımlarını temin etmek üzere uygulanabilir/(makul) bütün önlemleri alacaklardır.

Madde 39

Taraf Devletler, herhangi bir biçimdeki ihmalin, sömürünün yahut istismarın; işkencenin ya da herhangi bir biçimdeki zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele yahut cezanın; ya da silahlı çatışmaların mağduru olan bir çocuğun bedensel ve psikolojik açıdan sağlığına yeniden kavuşturulmasını ve toplumla yeniden bütünleşmesini geliştirmek/(sağlamak) üzere uygun bütün önlemleri alacaklardır. Bu tür yeniden sağlığına kavuşturma ve toplumla yeniden bütünleştirme, çocuğun sağlığını, öz-saygısını ve kişi onurunu besleyen bir ortam içinde gerçekleştirilecektir.

Madde 40

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen, suçlama yöneltilen yahut ceza yasasını ihlal ettiği tespit edilen/(suç işlediği sabit olan) her çocuğun, başkalarının insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı göstermesini pekiştirecek nitelikte ve çocuğun yaşını ve onun toplumla yeniden bütünleştirilmesinin ve toplumda yapıcı bir rol üstlenmesinin arzuya şayan bir husus olduğunu dikkate alacak olan, ve çocuğun, insanın onuru ve değerine dair duygusunun/(anlayışının) geliştirilmesine uygun bir şekilde muamele görme hakkına sahip olduğunu tanırlar.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde bulundurarak, Taraf Devletler, özellikle (aşağıdaki hususları) temin edeceklerdir:

(a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukuk tarafından yasaklanmamış eylemlerinden ya da ihmallerden ötürü hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilmeyecek, suçlama yöneltilmeyecek yahut ceza yasasını ihlal ettiği tespitinde bulunulmayacaktır.

(b) Ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ya da suçlama yöneltilen her çocuk asgari olarak aşağıdaki güvencelere sahiptir:

i. Yasa uyarınca suçluluğu kanıtlanana dek masum sayılmak;

ii. Kendisine yöneltilen suçlamalar hakkında derhal ve doğrudan, ve uygun durumlarda, anne-babası ya da yasal vasileri aracılığı ile bilgilendirilmek, ve savunmasının hazırlanması ve sunulmasında yasal yahut diğer uygun yardımı almak/(yardımdan yararlanmak);

iii. Bu meselenin, yetkili, bağımsız ve tarafsız bir makam ya da yargısal organ tarafından gecikmeksizin ve, yasal yahut diğer uygun yardımın varolması şartı yerine getirilerek ve, bunun çocuğun en yüksek menfaatine uygun olmayacağı değerlendirilmediği takdirde, özellikle çocuğun yaşı yahut kendisinin, anne-babasının ya da yasal vasilerinin durumu dikkate alınarak, yasaya uygun bir şekilde adil bir yargılama yapılmak suretiyle karara bağlanması;

iv. Tanıklık yapmaya ya da suçu itiraf etmeye zorlanmamak; aleyhindeki tanıkları sorgulamak ya da sorgulanmalarını sağlamak ve lehindeki tanıkların eşit şartlar altında yargılamaya katılmalarını ve sorgulanmalarını sağlamak;

v. Ceza yasasını ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan herhangi bir önlemin, yasa uyarınca daha yüksek bir yetkili, bağımsız ve tarafsız makam yahut yargısal organ tarafından yeniden gözden geçirilmesi/(denetlenmesi);

vi. Kullanılan dili kullanamaması ya da konuşamaması halinde çocuğun ücretsiz olarak bir çevirmenden yararlanması;

vii. Yargılamanın her aşamasında mahremiyetine tam olarak saygı gösterilmesi.

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen, suçlama yöneltilen yahut ceza yasasını ihlal ettiği tespit edilen/(suç işlediği sabit olan) çocuklar için özel olarak uygulanacak olan yasaların çıkarılmasını, usullerin belirlenmesini, makamların ve kurumların oluşturulmasını geliştirmeye çaba harcayacaklardır, ve özellikle:

(a) Daha küçük yaştaki çocuklar bakımından ceza yasasını ihlal ehliyetinin olmadığı kabul edileceği bir asgari yaş sınırının belirlenmesi;

(b) Uygun ve arzuya şayan olan hallerde, insan haklarına ve yasal güvencelere ("*legal safeguards*") tam olarak saygı gösterilmesi sağlanarak, bu tür çocukların durumuyla ilgili olarak yargısal yollara başvurulmasına mahal bırakmayan önlemlerin alınması.

4. Bakım ("*care*"), rehberlik ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverilme, bakıcı aile yanına yerleştirme, eğitim ve mesleki öğretim programları ve kurumsal bakım altına alınmanın diğer seçenekleri ("*other alternatives to institutional care*") gibi çeşitli düzenlemelerin, çocukların esenliği gereklerine uygun bir tarzda ve hem çocukların içinde buldukları şartlarla hem de suçla orantılı olacak şekilde çocuklara uygulanmasını temin eder nitelikte olacaktır.

Madde 41

Bu Sözleşmedeki hiçbir hüküm, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha fazla yardımcı olan ve:

- (a) Bir Taraf Devletin yasasında/(hukukunda); yahut
- (b) O Devlet bakımından yürürlükte bulunan uluslararası hukukta yer alan hükümler üzerinde tesir doğurmayacaktır.

BÖLÜM II**Madde 42**

Taraf Devletler, uygun ve etkili araçlarla, bu Sözleşmenin ilkelerinin ve hükümlerinin yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri gerçekleştirme hususunda kaydettikleri ilerlemeyi değerlendirmek amacıyla, aşağıda belirtilen görevleri yerine getirecek olan bir Çocuk Hakları Komitesi kurulacaktır.

2. Komite, yüksek ahlaki niteliklere sahip ve bu Sözleşmenin kapsadığı alanda yetkinlikleriyle/(uzmanlıklarıyla) (“*competence*”) tanınmış on sekiz uzmandan¹⁵ oluşacaktır. Komite üyeleri, coğrafi bakımdan dengeli

¹⁵ “**ÇHS**” (md.43/2)’nin orijinal metnine göre, Çocuk Hakları Komitesi “on uzmandan” oluşması öngörülmüştü. Ancak, 12/12/1995 tarihinde yapılan Taraf Devletler Konferasında, Sözleşme (md.43/2)’de bir değişiklik yapılması benimsenerek kabul edildi. Bu değişiklik ile, Madde metninde geçen “on” sözcüğü, “on sekiz” sözcüğü ile değiştirildi. Böylelikle, Komite üye sayısının 18’ e çıkması sağlanmış oldu. Türkiye, bu değişikliği kabul etmiştir. Bunun için önce 05/08/1999 tarih ve 4438 sayılı “Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede Yapılan Değişikliğin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun” çıkartılmıştır, (RG, 08/08/1999, s.23780). Bunun ardından, Bakanlar Kurulunun 08/09/1999 tarih ve 99/13359 sayılı kararı çıkartılmış ve bu karara ekli olarak, yapılan değişikliğe dair metnin İngilizce orijinali ve resmi Türkçe çevirisi yayımlanmıştır, (RG, 13/10/1999, s.23845). Metin şöyledir:

bir dağılım olmasının yanı sıra, başlıca hukuk sistemlerinin temsil edilmesinin sağlanması göz önünde bulundurulmak suretiyle, Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından seçileceklerdir ve bireysel sıfatlarıyla görev yapacaklardır.

3. Komite üyeleri, Taraf Devletlerce aday olarak gösterilen kişilerin yer aldığı bir listeden gizli oyla seçileceklerdir. Her bir Taraf Devlet, kendi vatandaşları arasından bir kişiyi aday gösterebilir.

4. Komite üyeliği için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesi tarihinden itibaren en geç altı ay içinde yapılacaktır ve bundan sonraki seçimler her iki yılda bir yapılacaktır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Taraf Devletlere göndereceği bir mektup ile, kendi adayını iki ay içinde sunmaya davet edecektir. Bunun ardından Genel Sekreter, bu yolla aday gösterilen tüm kişilerin, onları aday gösteren Taraf Devletleri de belirterek, alfabetik sıralı bir listesini hazırlayacak ve bu listeyi bu Sözleşme Taraf Devletlere sunacaktır.

5. Seçimler, Genel Sekreter tarafından yapılan çağrı üzerine Birleşmiş Milletler Merkezinde toplanan Taraf Devletler toplantılarında yapılacaktır. Taraf Devletlerin üçte ikisinin toplanma yeter sayısını oluşturacağı bu toplantılarda, en çok sayıda oyu alan ve hazır bulunan

“12 Aralık 1995 Tarihinde Yapılan Taraf Devletler Konferansında Benimsenen, Çocuk Hakları Sözleşmesinin 43. madde 2. paragrafına İlişkin Değişiklik:

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 43. maddesi 2. paragrafındaki “on” sözcüğünün “onsekiz” sözcüğü ile değiştirilmesine ilişkin düzeltmenin benimsenmesi kararlaştırılmıştır.

Yukarıdaki metnin, 12 Aralık 1995 tarihinde New York’ta yapılan Çocuk Hakları Sözleşmesine Taraf Devletler Konferansında benimsenen, 43. madde 2. paragrafında yapılan değişikliğin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin deponitörlüğündeki orijinal nüshası olduğunu tasdik ederim.

BM Genel Sekreteri adına
Hukuk Danışmanı
(Hukuk İşlerinden Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı)
Hans Corell
Birleşmiş Milletler, New York
21 Mart 1996”

ve oy kullanan Taraf Devletler temsilcilerinin salt çoğunluk oyunu elde eden kişiler Komite üyeliğine seçilmiş olacaklardır.

6. Komite üyeleri dört yıllık bir süre için seçileceklerdir. Komite üyeleri yeniden aday gösterilirlerse, yeniden seçilebilirler. Birinci seçimde seçilen beş üyenin görev süresi, iki yılın bitiminde sona erecektir; birinci seçimin hemen ardından söz konusu beş üyenin isimleri toplantı Başkanı tarafından kura çekmek suretiyle belirlenecektir.

7. Komitenin bir üyesinin ölmesi ya da istifa etmesi yahut herhangi bir başka nedenle Komitedeki görevlerini artık yerine getiremeyeceğini beyan etmesi halinde, o üyeyi aday gösteren Taraf Devlet, Komitenin bunu onaylaması kaydıyla, yeri boşalan üyenin geri kalan görev süresince görev yapmak üzere kendi vatandaşları arasından bir başka uzmanı atayacaktır.

8. Komite, Usul Kurallarını kendisi hazırlayacaktır.

9. Komite, görevlilerini iki yıllık bir süre için seçecektir.

10. Komite toplantıları normalde/(olağan olarak) Birleşmiş Milletler Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek herhangi bir başka uygun yerde yapılacaktır. Komite normalde yılda bir kez toplanacaktır. Komite toplantılarının süresi, Genel Kurulca onaylanması kaydıyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin yapacağı bir toplantıda belirlenecektir ve gerektiği takdirde gözden geçirilecektir/(değiştirilecektir).

11. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komitenin bu Sözleşme çerçevesindeki görevlerini etkin biçimde yerine getirebilmesi için gerekli personeli ve olanakları sağlayacaktır.

12. Bu Sözleşme çerçevesinde kurulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Genel Kurulun karara bağlayabileceği şartlar ve koşullarda olacak şekilde Birleşmiş Milletler kaynaklarından karşılanacak ücret alacaklardır.

Madde 44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan haklara etkinlik/(işlerlik) kazandırmak üzere aldıkları önlemler ve bu hakların kullanılması konusunda kaydettikleri ilerlemeler hakkında hazırlayacakları raporları, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile:

(a) bu Sözleşmenin ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki yıl içinde;

(b) bundan sonra her beş yılda bir, olacak şekilde Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu Madde çerçevesinde hazırlanacak raporlar, şayet söz konusu ise, bu Sözleşme ile üstlenilen yükümlülüklerin yerine getirilme derecesini etkileyen faktörleri ve güçlükleri gösterecektir. Raporlar ayrıca, Sözleşmenin ilgili ülkede uygulanması hakkında Komitenin kapsamlı şekilde fikir edinmesini sağlayacak yeterli bilgiyi de içerecektir.

3. Komiteye kapsamlı bir ilk rapor sunmuş bulunan bir Taraf Devletin, bu Madde paragraf 1/(b) hükmü uyarınca sunmak durumunda olduğu izleyen/(sonraki) raporlarında, daha önce vermiş olduğu temel bilgileri yinelemesine gerek yoktur.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin olarak ek bilgi talep edebilir.

5. Komite faaliyetleri hakkındaki raporları, Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile, her iki yılda bir Genel Kurula sunacaktır.

6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde yaygın şekilde kamuya mal edilmesini/(alenileşmesini) sağlayacaklardır.

Madde 45

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını pekiştirmek ve Sözleşmenin kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

(a) Uzmanlık birimleri/(kuruluşları), Birleşmiş Milletler Çocuklar Fonu (“*United Nations Children’s Fund*”/“*UNICEF*”) ve Birleşmiş Milletlerin diğer organları, kendi yetkileri kapsamındaki hususlarda bu Sözleşme hükümlerinin uygulanmasına dair inceleme yapılırken temsil edilme hakkına sahip olacaklardır. Komite, bu uzmanlık birimlerini, Birleşmiş Milletler Çocuklar Fonunu ve uygun gördüğü diğer yetkili kuruluşları, kendi yetkileri (“*mandate*”) kapsamına giren alanlarda bu Sözleşmenin uygulanması hususunda uzman görüşlerini sunmak üzere davet edebilir. Komite, uzmanlık birimlerini, Birleşmiş Milletler Çocuklar Fonunu ve Birleşmiş Milletlerin diğer organlarını, kendi faaliyetleri kapsamına giren alanlarda, bu Sözleşmenin uygulanması hakkında raporlar sunmaya davet edebilir.

(b) Komite, uygun gördüğü takdirde, Taraf Devletlerin bir talebini içeren yahut teknik danışmanlık ya da yardım ihtiyacını belirten raporlarını, Komitenin bu taleplere yahut belirtilen ihtiyaçlara dair eğer varsa görüşleri/(gözlemleri) (“*observations*”) ve önerileri de eklenmiş olarak, uzmanlık birimlerine, Birleşmiş Milletler Çocuklar Fonuna ve diğer yetkili kuruluşlara iletacaktır.

(c) Komite, Genel Kurula, Genel Sekreterden çocuk haklarına ilişkin spesifik konularda kendi namına çalışmalar yapmayı üstlenmesi talebinde bulunmasını, tavsiye edebilir.

(d) Komite, bu Sözleşme Madde 44 ve 45 uyarınca aldığı bilgilere dayanarak önerilerde (“*suggestions*”) ve genel tavsiyelerde bulunabilir. Bu tür öneriler ve genel tavsiyeler, ilgili herhangi bir Devlete iletilecektir ve eğer varsa, Taraf Devletlerden gelen yorumlarla birlikte Genel Kurula sunulacaktır/(rapor edilecektir).

BÖLÜM III

Madde 46

Bu Sözleşme, bütün Devletlerin imzasına açık olacaktır.

Madde 47

Bu Sözleşme onaylamaya tabidir. Onay belgeleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilecektir.

Madde 48

Bu Sözleşme, herhangi bir Devlet tarafından katılmaya açık olacaktır. Katılma belgeleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilecektir.

Madde 49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılım belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilmesi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.
2. Yirminci onay ya da katılım belgesinin depo edilmesinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayan ya da katılan her bir Devlet bakımından bu Sözleşme, bu Devletin kendi onay ya da katılım belgesini depo etmesi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50

1. Herhangi bir Taraf Devlet, bir değişiklik teklifinde bulunabilir ve bu öneriyi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine verebilir. Genel Sekreter bunun üzerine, değişiklik teklifini, bu tekliflerin değerlendirilmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler konferansı toplanmasını isteyip istemedikleri hususunu belirtmelerine dair taleple birlikte, Taraf Devletlere iletir. Bu tür bir ileti tarihinden itibaren dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri böyle bir konferansın toplanmasından yana olduklarını belirtmeleri halinde, Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler himayesinde bu konferansı toplayacaktır. Bu konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen herhangi bir değişiklik, onaylanmak üzere Genel Kurula sunulacaktır.
2. Bu Madde paragraf 1 uyarınca kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylandığı ve Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman/(tarihte) yürürlüğe girecektir.
3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiğinde, bu, değişikliği kabul etmiş olan Taraf Devletler bakımından bağlayıcı olacaktır; diğer Taraf Devletler (ise), bu Sözleşmenin hükümleri ve kabul etmiş buldukları herhangi bir daha önceki değişiklik ile bağlı kalmaya devam ederler.

Madde 51

1. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, onay ya da katılma zamanında Devletler tarafından konulan çekincelerin metinlerini alacak ve bütün Devletlere gönderecektir.
2. Bu Sözleşmenin konusu ve amacı ile bağdaşmayan bir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, bu hususta bilahare bütün Devletleri bilgilendirecek olan Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine gönderilecek bir bildirim ile her zaman geri alınabilir.¹⁶ Böyle bir bildirim Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte yürürlük kazanacaktır.

Madde 52

Bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine göndereceği yazılı bildirim ile, bu Sözleşme ile bağlı oluşunu feshedebilir. Fesih, bu konudaki bildirim Genel Sekreter tarafından alındığı tarihten bir yıl sonra yürürlük kazanır.

Madde 53

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin/(Sözleşme bağlamındaki belgelerin) depo edilme makamı olarak görevlendirilmiştir.

Madde 54

Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri eşit ölçüde geçerli olan bu Sözleşmenin orijinal metni, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilecektir.

¹⁶ “**ÇHS**” (md.51/3) hükmünün ilk tümcesinin Türkçe resmi çevirisi vahim derecede hatalıdır ve aynen şöyledir: “Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir.” Çeviriden, çekincelerin “BM Genel Sekreterince... geri alınabileceği” gibi akıl almaz bir anlam çıkmaktadır. Herhalde bir dizgi hatası olmalı; “Sekreterince” sözcüğündeki (c) harfi fazladır; bu, “Sekreterine” şeklinde okunmalıdır. Doğrusu, Genel Sekretere gönderilecek bildirimdir. Bu tür vahim hatalar, resmi çevirilerin durumunu ve resmi düzeltme yapılması zorunluluğunu açıkça ortaya koymaktadır. Üstelik hiç olmazsa dipnotta olsun düzeltmesini yapmaksızın resmi çevirileri aynen alarak insan hakları belgeleri derlemesi yapanların bulunduğu dikkate alındığında meselenin ciddiyeti herhalde anlaşılacaktır.

Kendi Hükümetleri tarafından usulüne uygun şekilde yetkilendirilmiş aşağıda imzası bulunan tam yetkili temsilciler bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

TÜRKİYE’NİN KOYDUĞU ÇEKİNCE

TURKEY

“The Republic of Turkey reserves the right **to interpret and to apply** the provisions of Articles 17, 29 and 30 of the United Nations Convention on the Rights of the Child in conformity with the word and spirit of the Constitution of the Republic of Turkey and of the Treaty of Lausanne of **24 June 1923.**”

TÜRKİYE

“Türkiye Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 17, 29 ve 30. Maddeleri hükümlerini, TC. Anayasası ve **24 Temmuz 1923** tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak **yorumlama** hakkını saklı tutmaktadır.”¹⁷

¹⁷ Yukarıda verilen metin, Türkiye’nin koyduğu çekincenin Türkçe resmi çevirisi metnidir. Bunun için bkz., (RG, 27/01/1995, s.22184). Çekincenin BM’ye iletilen İngilizce metni ile RG’de yayınlanan Türkçe resmi çeviri metni arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır.

Bir kez, İngilizce metinde “yorumlama ve uygulama” (“*to interpret and to apply*”) şeklinde geçen ibare, resmi Türkçe çeviride sadece “yorumlama” olarak gösterilmiştir. İkincisi ve daha vahimi şudur. Göndermesi yapılan ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurucu belgelerinin başında gelen Lozan Andlaşması, 24 Temmuz 1923 tarihlidir. Türkiye’nin Çocuk Hakları Sözleşmesine koyduğu çekincenin resmi Türkçe metninde, Lozan Andlaşmasının tarihi doğru şekilde 24 Temmuz 1923 olarak gösterilmiştir. Ancak, aynı çekincenin Türkiye tarafından hazırlanan resmi İngilizce metninde ise, bu Andlaşmanın tarihi hatalı olarak, 24 Haziran 1923 (“24 June 1923”) şeklinde gösterilmiştir. Yukarıda referansını verdiğimiz 27/01/1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazete’deki İngilizce metinde bu hatalı tarih yer almaktadır. İşaret edelim ki, bu Sözleşmenin ve dolayısıyla çekincenin metnini yayınlayan çeşitli kişiler, ister resmi çeviriyi versinler isterse de serbest çeviri yapmış olsunlar ve hatta bu Sözleşme hakkında, çekinceler konusu dahil, görüş açıklamış olsunlar, hiçbir

şekilde yukarıda belirttiğimiz hatalara değinme gereği duymamışlardır ya da bu husus gözden kaçırılmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesine konulan çekinceler ilişkin olarak BM'nin resmi sitesinde halen yer almakta olan verilere bakıldığında, belirtilen hatalı tarihin bulunduğu görülecektir. Bkz., Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisi/2007**, sf.598-599, dp.511.

